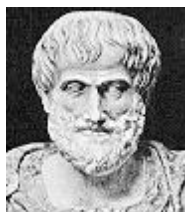

*Proč děti pláčou? Psychoanalýza behaviorálních projevů člověka
v neonatálním stádiu vývoje*

ADAMEC JIŘÍ
FILOSOFICKÝ SEMINÁŘ
KATEDRA TEORIE

PROČ DĚTI PLÁČOU?
**Psychoanalýza behaviorálních projevů
člověka v neonatálním období vývoje**

Jiří Adamec

Brno 2017

PROČ DĚTI PLÁČOU?

**Psychoanalýza behaviorálních projevů
člověka v neonatálním období vývoje**

Jiří Adamec

Brno 2017

© Adamec Jiří
Filosofický seminář – katedra teorie
ISBN 978-80-87234-70-9

*Pláč je fyziologická odpověď na vnímavost,
která si neví rady jak naložit s podněty nebo informacemi,
je to stav nutný ke zvládnutí přemáhající intenzity realitou jedincem.*

Tuto knížku věnuji Mařence

ÚVOD

Během práce s dětskými klienty a jejich rodiči mám možnost nahlížet do nejrůznějších vrstev jejich duševního bytí. Zejména potom v kontaktu s maminkami – prvorodičkami, opakují se nejčastěji témata spojená s jejich nejistotou jak rozpoznat u plačícího dítěte jeho potřeby, jak dítě utiшит, jak pláči případně předcházet. Evidentně nejfrekventovanější otázkou potom zůstává: *Jak dítě utiшит?* Jednak je přirozené, že děti pláčou a za druhé s tím souvisí mnohdy i bezmoc dospělého jej utiшит, kdy nic nezabírá a čas vyhrazený na spánek je nakonec probdělý oběma, případně dalšími členy rodiny.

Tato knížka nechce být falešně sebevědomým návodem autora na „zaručené přístupy“. Úkolem jejího obsahu bude předně popsat důvody dětského pláče v raně postnatálním vývoji a pochopit jeho význam a „logiku“ v souvislosti s časově vývojovými korelátami, zasazenými do psychoanalytického rámce. Inspirací, vedle klinických pozorování jsou tomuto tématu rovněž základní východiska u *Sigmunda Freuda* a tam, kde to bude vhodné rovněž u *Melanie Klein*. Klasické teze těchto psychoanalytiků nám budou opěrnými body v celém průběhu zpracovávaného popisu. Budeme se tedy od začátku do konce nacházet na bezpečné půdě tématu, které ve většině případech akceptují rovněž medicínsky uplatňované terapie, psychoanalýsu nevyjímaje.

*Jiří Adamec – Brno/Wien
listopad 2017*

§1. RANÁ FÁSE ŠTĚPENÉHO VĚDOMÍ

Reálně fyzicky pociťovaná zkušenost s vlastní existencí přichází přibližně v sedmém měsíci prenatalního vývoje plodu. Jedná se sice pouze o jednoduché nervové vzruchy, ale už ty jsou na molekulárně buněčné úrovni zachytávány, fixovány v presynaptických spojích a ukládány. Tato neuronální zkušenost (podnět, vzruch, reaktivní odpověď) se prozatím odehrává výhradně jako prvosignální excitace bez možnosti vědomé evidence subjektem (plodem). Spontánnost následných reakcí plodu je proto omezená jen na střídání nervosvalového napětí a uvolnění různé intenzity (např. matkou pociťované pohyby končetin). Dále, pokud matka během těhotenství zažívá úzkostné stavy, „vnímá“ je plod na úrovni fyziologických odpovědí. To znamená nejčastěji nervosvalovým neklidem, nebo naopak „pohybovým“ ztišením, dočasně sníženou schopností organicky metabolizovat přijímanou potravu a popřípadě zpomalením růstu na všech úrovních antenatálního vývoje. Všechny tyto jevy probíhají ve výhradním zakládání „egoistní pozice“. Plod nemá možnost jiného zvládnutí daných impulsů (vzruchů), než-li na úrovni sebevztahové reality. Do ní zahrnuje současně všechno, co se děje s prostorem (tělem) v němž je umístěn. Tento jinak existující vnějšek je doposud pojímán za součást sebe sama.

Natální proces – narození samo, představuje v životě člověka zásadní moment, v němž poprvé zažívá, vzhledm k prostředí, které mu bylo doposud ochranou a bezpečím, zcela nový jev. Musí odolávat nepřízni postupného vypuzování úzkým prostorem do zcela nové existenciální situace. Tento proces je doprovázen, jednoduše řečeno, „zápasem o život“, kde nechybí dušení a kontakt s jinou entitou, která nově se rodící dítě zachytává (nástrojem - porodnické kleště, nebo ruce porodníka) a celková manipulace vůbec. Vedle toho přichází změna teploty, prostorová bezbřehost a chybí plodová voda, potrava je přijímána sáním.

Bezprostředně po narození žije dítě dvojí identitou. Ta první náleží prostoru v těle matky, ta druhá nově vzniklé situaci z procesu narození. Tělo tuto změnu vnímá. Pokusme se to objasnit na jednom příkladu. Představme si, že se v plné dospělosti a v plném duševním zdraví v neděli po obědě probouzíme z hlubokého spánku, plného dějově obsažných snů. V momentě, kdy začínáme nabývat vigily (bdělosti), tak se dostaneme do krátkého okamžiku, v němž je evidenci obrazu a emocím ze snu přiřknuta velmi reálná skutečnost. Bezprostředně po té dospějeme k lucidnímu vědomí (jasnosti) a dáváme si do souvislosti sen s přicházející realitou života mimo spánek. Jinými slovy uvědomujeme si, co bylo snem a co je skutečností – probouzíme se. Podobných stavů procitání ze spánku můžeme mít během života velmi mnoho. Uvedený příklad slouží často k tomu, abychom si dokázali představit, v jakém světě žije schizofrenik, který se natrvalo zastavil na hraně podobné mezi spánkem (snem) a bděním, když v psychotických stavech uvízl jak na úrovni bludu (nevývratném přesvědčení o jakési skutečnosti), tak na úrovni halucinace (smyslovém klamu, který považuje za skutečnost vůbec – hlas nebo vizuální obrazy, vkládané do vnějšího prostředí) v popírané existenci pouze subjektivně prožívaných realit. Podobný „obraz“ se odehrává u novorozence. Předně tělesně touží po návratu do „původního“ prostředí a současně odolává nové, reálně nastalé situaci. Jeho primární vědomí se štěpí na dvě části: **1. na pociťovanou újmu vzniklou procesem porodu (nazývanou také jako toxická úzkost) a 2. dynamické vědomí, otevírající se zájmu po podnětech (jako pud zvědavosti).** Obě části „vědomí“ formuloval v souvislosti s pojednáními o rané úzkosti *Sigmund Freud* v *Přednáškách k úvodu do psychoanalýsy* a v *Nové řadě přednášek k úvodu do psychoanalýsy*. Oba texty následně při naší práci ještě využijeme. Závěrem této části: narození je stavem prvotního kontaktu s realitou a rozporem mezi minulostí a současností.

§2. PRVOTNÍ PLÁČ (KŘÍK) JAKO „HYSTERICKÁ REAKCE“

V momentě narození se člověk nachází ve stavu absolutní bezmoci. Stresové faktory během porodu organismus dítěte maximálně vyčerpaly. Mimo jiné Freud podtrhuje to, že během porodu některé děti tzv. *mekonitují* (S. Freud, *Přednášky k úvodu...*, Praha 1969, str. 301) tedy, že se v plodové odtékající vodě objevují fragmenty výkalů. S vypjatou nervovou inervací je takový jev v plném souladu, neboť při nadměrném stresu je známý rovněž u dospělých. Dítě tedy vystupuje z matčina těla. Prožilo reálnou úzkost, která se postupně, během několika minut a následných hodin mění v úzkost čistě psychického rázu, neboli úzkost s nově nabývanými pocity, pocity ohrožení. V tomto stavu dítě nerozlišuje mezi úzkostmi, k níž je předpřipraveno a pozdější zkušeností vedeno k reaktivitě, jako jsou: *útěk, obrana, útok, strnulost*. Nyní se ještě nachází v syntéze nerozlišitelných koncentrací vzruchů, které splývají v jeden emoční zmatek, přehlušující jakékoliv možnosti selekce. Jednodušeji řečeno, následné měsíce, bude dítě potřebovat svůj čas na to, aby se, mj. vlivem takového působení emoční inervace, uklidňovalo a postupně nabývalo vědomí o rozdílech mezi „*Já a svět mého okolí*“, tedy aby se učilo základním kognitivním schopnostem.

Překvapí nás potom, když se od Freuda dozvídáme, že: „*Ne vím o ničem, co by mi mohlo být pro psychologické pochopení úzkosti lhostejnější, než znalost nervových cest, po nichž příslušné vzruchy probíhají.*“ („*Ich weiss nichts, was mir für das psychologische Verständnis der Angst gleichgültiger sein könnte als die Kenntnis des Nervenweges, auf dem ihre Erregungen ablaufen.*“ str. 298 / S. 408 cit. d.) Z předloženého pro nás plyne následující: nejranější pláč a křik jsou projevem dezorientace. Slovem „*hysterická reakce*“ chce být zdůrazněno, že tento stav odpovídá organickému domáhání se ochrany, vlivem strachu.

Na stranu ospravedlnění Freudova výroku o nepotřebnosti znát neurofysiologii úzkosti budiž řečeno, že jeho přístup byl čistě psychoanalytický. Pro pochopení úzkosti vskutku neurofyziologické informace jeho metoda nemá zapotřebí. Neboť směřoval k úzkostným symptomům a jejich vysvětlení v souvislosti se založenými konflikty, obrannými mechanismy, nevědomím a symptomatologií, která vede směrem k neurózám, depresím, obsedantně - kompulsivním poruchám, schizofrenii. Teprve posledních šedesát let doceňujeme neurofyziologické znalosti úzkostných poruch, zejména ve spojení s neuropsychofarmakologií. I tak, častá složitost úzkostných projevů, jejich působení a ovlivňování psychiky člověka, nás staví před trvale nezpracované otázky a to, co bude nutné respektovat, tak to budou předně behaviorální psychické projevy, které nás budou jako první upozorňovat na to, že u daného jedince je úzkost přítomná a z hlediska diagnostiky duševních poruch již splňuje podmínky pro její klasifikaci a léčbu.

Co nám předcházející informace přinesly? Předně poznatek, že neonatální pláč dítěte, po vyloučení všech faktorů, které by se na něm spolupodílely v rámci např. tělesné bolesti, nefunkčnosti vnitřních orgánů, atp. tedy, že tzv. prostý pláč je výsledkem obav o vlastní existenci novorozence. Mnohdy laický pohled na tuto problematiku u takového konstatování končí, neboť je považováno za dostačující k základnímu vysvětlení celého psychického jevu, který zde popisujeme. Takovému postoji je třeba dát za pravdu. My však na tomto místě budeme pokračovat dál, neboť budeme schopni, za pomoci psychoanalytické metody, vysvětlit mnohá další pozadí dětského pláče. A jestliže jsme tento prvotní pláč označili současně také jako „*hysterickou reakci*“, dodejme, že to nebyl pouze *terminus technicus* pro to, abychom si celou věc definitivně zjednodušovali, ale naopak, právě v tomto označení se pro nás bude nacházet tajemství dalšího popisu.

§2. ÚZKOST A JEJÍ DRUHY VE VZTAHU K „ROZDĚLOVÁNÍ A CHÁPÁNÍ VÝZNAMŮ“ PSYCHICKÝCH FUNKCÍ

Uvedený nadpis se může zdát z počátku nesrozumitelný. Bude-
me totiž vycházet z toho, že jednotlivé i když nikoliv nutně
všechny psychické funkce, než dojdou postupného sebeuvědo-
mění jsou vyobsaženy vždy nějakou mírou nervového napětí,
které má ve svém základu uloženu „*pohotovost k úzkosti*“. V
tomto ohledu můžeme bezpečně, podle Freuda rozlišovat: *1. re-
álnou úzkost a 2. úzkost neurotickou*. První se týká problému to-
xického ohrožení s pocitem újmy na životě (porod), druhá fixa-
cemi, které si v nervové soustavě podržují vlastní dynamiku, i
když reálné nebezpečí nehrozí. Potom zejména u druhého typu:
*„Setkáváme se tu nejprve s obecnou úzkostlivostí, s úzkostí, aby-
chom tak řekli, volně těkající, která je připravena přichytit se ja-
kéhokoli vhodného představového obsahu, který ovlivňuje úsu-
dek, usměrňuje očekávání a číhá na každou příležitost, která by
poskytla ospravedlnění.“* (S. Freud, *Přednášky...* str. 301) Po-
zorný čtenář odhalí na uvedeném citátu, ve vztahu k několika
předchozím řádkům rozpor. Máme popsat ranou funkci pláče,
kde se sebereflexe doposud ještě nevyvinula. Freudův citát je
ovšem o sebereflexi vnitřních obrazů neurotika ve vztahu k úz-
kosti opřen. Proč tedy tento citát uvádíme? Mohl by nám totiž i
tak usnadnit chápání celého problému a založit výchozí pozoro-
vání. Jde o to, že „*neonatální situace*“ je silně koncentrovaným
momentem vnímaných jevů, které na organismus novorozence v
daném čase působí. Organismus je takto zahlcen, přemáhán im-
pulsy, které není schopen zpracovávat jinak, než jejich pouhým
vnímáním bez toho, aby jim bylo „*určováno místo*“ a dále byly
provazovány v kognitivní souvislost. Vnímání se zde tedy ode-
hrává na úrovni „*počítkové kaše*“, která nepřináší žádný užitek a
způsobuje jen dezorientaci vyhodnocenou signálem nebezpečí.

Tímto popisem jsme se již o nepatrný kousek k pochopení raného pláče dětí přeci jen posunuli. Je pro nás totiž důležitý onen pojem „*volně těkající*“ úzkosti. Než dojde k tomu, že si dítě začne uvědomovat souvislost sebe a světa svého okolí, jeho vnitřní psychické uspořádání mu umožňuje k vnějšímu světu přístup na základě této „*pohotovosti k úzkosti*“ s celou škálou jejích „*volně těkajících*“ fragmentů (odštěpků), které se později stanou součástí obrazů, asociací a dalších modifikací (například i oidipského konfliktu nebo sublimací). Jejich velikost, dynamika a nebo patologie budou záviset od toho, jak se bude odehrávat ten, který individuální vývoj člověka.

„*Umístování*“ jednotlivých počitků do sebezkušenostního rezervoáru se tedy prozatím neděje záměrnou selekcí vnímaných jevů, ale vrozenou dynamikou se tyto zdroje zkušenosti pohybují pouze na ose první signální soustavy, aby se později staly materiálem, z něhož bude druhá signální soustava čerpat obsah pro rozvoj intelektových schopností. Vzhledem k tomu, že se v danou chvíli vedle takto vnímaných forem počitkových jevů současně vyvíjí rovněž vyšší nervová soustava, která se postupně domáhá alespoň formálně elementárního zachytávání „*vnímané skutečnosti*“, nachází se CNS v nehostinné situaci dvou na sobě paralelně jdoucích psychických pochodů: **1. prostého počitkového zachytávání vnímaných forem a 2. dynamicky prosazované potřeby vnímané jevy uchopovat „*pudem zvědavosti*“ a jejich ovládnutí alespoň na základě primární touhy, odbržděné systémem – silnější dojmy tlumí dojmy slabší** (David Hume, I. P. Pavlov a další). Tento podnětový materiál tak zakládá primární cesty k tomu, aby se vědomí a později i vlastní sebereflexe dostaly do situace, kdy si již natrvalo podrží své pozice formou „*štěpeného vědomí*“.

Důvod, proč dítě často bez zjevných příčin pláče, vychází z přesílené koncentrace prozatím ve stejné dynamice se udržující

počítkové aktivity s aktivitou probouzející se dynamiky „*pudu zvědavosti*“. Obě aktivity pracují bezděčně, aniž by mladý organismus měl jakoukoliv možnost je ovládat, když tak opět jen bezděčnými reflexy: otočením hlavy ke zdroji podnětu (zejména zvuky, později i vůně...), nebo úchopem, jestliže se objekt samovolně namane a může s ním být zahájena manipulace (např. hračka). I tak se stále jedná o bezděčné přijímání „*informací*“ ve dvou úrovních: *spontánnost přicházejícího počítku (podnětu) současně s nemožností plně uplatnit „pud zvědavosti“*.

Otázka, kam se ukládají takto získané impulsy je zodpovězena již starší kognitivní psychologíí, vážící se na vztah mezi nepodmíněnými a podmíněnými reflexy a znovu na tomto místě budiž podtrženo, také v další návaznosti na rozvoj a fungování obou signálních soustav. Podtržen také musí býti fakt, že člověk je od narození bytostí (organismem) dynamickým, který je *předpřipraven* k vývoji směrem k uplatňování *autonomně individuálních zájmů*. Proč by tedy mnohý tzv. „*nevysvětlitelný pláč nebo křik*“ dítěte neměl být jednoduchou obranou vůči nemožnosti prosadit svůj zájem. Také zde můžeme trvat, podobně jako Sigmund Freud na tom, že nejjednodušší vysvětlení, se nakonec ukáže vždy jako vysvětlení, vážící se nejbližší pravdě věci.

Novorozenec se tedy v prvních dnech svého života učí vnímat jednotlivé zdroje přicházejících počítků, ale neumí je vědomě rozmísťovat, určovat, rozpoznávat a záměrně, kognitivně s nimi zacházet. Má možnost pouze být jim plně podvolen, vedle probouzející se touhy a dynamické potřeby dál s těmito zdroji zájmu po poznání nějak „*zacházet*“, aniž by k tomu všemu prozatím bylo možné jakkoliv účelově přistupovat. Tento stav vytváří subjektivně prožívané nepohodlí, napětí, popřípadě tzv. „*sensitivní stres*“. Dítě v této nespokojenosti přistoupí pouze na jeden způsob, jak se celé věci zhostit, začne plakat, křičet, což je ve skutečnosti projev nezvladatelné touhy, dostávat odpovědi a být

součástí vnějšího dění. Pro-sociálnost v tomto ohledu rovněž hraje důležitou roli a nelze ji z celkového rámce našeho pojednání vynechat. Konečně nespokojenost nebo dokonce i frustrace z personální neakceptovatelnosti dítěte, či dále dospívajícího a dospělého člověka, hraje významnou roli při utváření jeho možných patologických stavů, které potom jedinec již nevyjadřuje pouhým pláčem nebo hysterickým křikem, ale např. poruchami osobnosti, které mohou vést až k disociálnímu chování s vážnými následky.

§4. DĚTSKÝ PLÁČ A KŘIK JAKO BEHAVIORÁLNÍ AFEKT VE VZTAHU K MOTORICKÉ INERVACI

Dítě prožívá úzkost jako tělesný stav v němž převládá smutek a jisté zmatení pocitových složek. Vnímání takového psychického stavu ovšem může přicházet v úvahu teprve tehdy, až si dítě zcela konkrétním způsobem uvědomuje vlastní fyzickou existenci v souvislostech. Do té doby na podobné subjektivně vnímané a reflektované stavy reaguje spontánním výrazem. Tedy, nebrání se nijak vyjádřit duševní nepohodu a bezprostředně dává na jevo náladu, která tento stav doprovází.

„Afekt zahrnuje za prvé určité motorické inervace nebo svody energie, za druhé pak jisté pocity, a sice dvojího druhu, vjemy realizovaných motorických akcí a přímé pocity libosti a nelibosti, které udávají, jak se říká, základní tón afektu. (...) U některých afektů máme dojem, že vidíme hlouběji, a soudíme, že jádrem, které zmíněný celek drží pohromadě je opakování určitého významného prožitku.“ (Sigmund Freud, tamtéž, str. 300) Tento afekt je svého druhu uvolňovacím aktem vzniklého napětí. V našem případě, vycházejícího ze štěpeného vědomí na koncentrovaný, přesílený přísun podnětů a za působení současné zábrany uplatnit pud zvědavosti. Tudíž s realizovaným pláčem a křikem dochází pouze k tomu, že je nervová soustava dítěte paradoxně

adaptována do opětné situace přijímat podněty, a to alespoň do momentu, kdy se znovu dostaví potřeba vzniklou nespokojenost z nezvládnutého přísunu podnětů odbýt stejným způsobem. Dítě si postupně na tuto možnost adaptace uvolnění pláčem zvyká a má také možnost ji využívat kdykoliv se pak dostaví jakákoliv nespokojenost. Konečně pozdější „vydírání“ rodičů pláčem je obecně známou manipulací. Tím, že se Freud zmiňuje rovněž o „*motorické inervaci*“ (dráždění) a „*svodech energie*“, stejně jako o „*motorické akci*“ spojené s „*pocití libosti*“, správně odhadl, že všechny tyto okolnosti jsou fyziologickou reakcí na subjektivně prožívaný stav nespokojenosti, jenž je ve výsledku afektem samotným. Při této příležitosti si uvědomme, že prozatím setrváváme na půdě vlastní fyziologie a čeká nás dále posun tam, kde je pláč a jeho varianty výsledkem probouzející se dětské obrazotvornosti.

Vraťme se ovšem zpět k Freudem postulovaným závěrům. *Je-li součástí uvolnění fyziologického napětí z úzkosti pláčem rovněž stav libostosti, potom to znamená, že dětský pláč je smysluplným psychickým výkonem, který se však může stát součástí prvotního sklonu k jeho kompulsivnímu vyvolávání, aniž by k tomu byly dány vnější nebo vnitřní podněty, stejně tak, aniž by byla reálná nebo psychická úzkost přítomná.* Tuto okolnost není vhodné přehlédnout, když si porovnáme stejný stav u depresivního dospělého člověka, kde se nadměrný smutek a jeho nervové napětí (fyziologické přesílení), rovněž uvolňuje spontánně spouštěným pláčem. Začasté se depresivního klienta ptáme, zda trpí plačtivostí, která je jednou z diagnostických kritérií. Shoda je tu potom v nastavení, které Freud odhalil, když podtrhl, že pacient s duševní újmou se rád do své nemoci utíká. Zdá se, že zde máme jeden z příkladů toho, jak se oslabená vůle přemáhat nespokojenost v dětství (např. v režimu frustrace) v dospělosti stává přímým spolupodílníkem na stresových faktorech, vyvolávajíc-

cích u takto predisponovaných jedinců jejich deprese, spojené právě s plačtivostí, která je reminiscencí vlastní minulosti, infantilismem v praxi (nikoliv ovšem ve smyslu pejorativním). Něco, z předešlých zaměření, která již byla před časem na toto téma vypracována, nám tady opět podznívá a uzavírá kruh i dříve nadhozených otázek (viz: *Infantilismus neurotiků*, Brno 2017).

To, že potom dětský pláč a křik mohou být doprovázeny zesílenou gestikulací, zvýšenou hybností nohou, propínáním těla, grimasováním je vyjádřením individuálního zvládnání napětí jako takového a nemusí znamenat nic v tom smyslu, že by se mělo jednat o nějaký *vrozený hysterismus*. Zpravidla jde pouze o dočasnou potřebu zpracovat onu zmíněnou paralelitu smyslového vnímání, nervového dráždění a „*pududu zvědavosti*“ jako typický a jediný způsob vyjádřený dítětem; tedy, fyziologickou odpovědí na rozrušení, pozorovatelné touto behaviorální dynamikou.

§4. ELEMENTÁRNÍ SEBEPOJETÍ JAKO PRIMÁRNÍ VÝRAZ ŠTĚPENÉHO VĚDOMÍ

Elementární úzkost štěpí prožívané impulsy jako obsahy nejméně dvou reálně nastalých okolností – *Já a svět mého okolí*, aniž by ještě došlo k jejich zvědomování. Tento fenomén je fyziologicky pocíťován z úhrnu fragmentárních okolností, např. tím, že mé tělo je kontaktováno s jiným objektem, který se mnou zachází v manipulativním režimu, kterému jsem plně podvolen a oddán vzhledem k neschopnosti jakkoliv se bránit jeho záměrům. Takto se prvotní vývin úzkosti má možnost rozšiřovat a udržovat v potřebném nastavení, neboť bude vždy jako součást stresových impulsů reagovat na nebezpečí, která jsou reálná, nebo nebezpečí, která se budou stávat racionální součástí vyhodnocovacího procesu v oblasti souzení, tedy zvažování o tom, zda např, fyzicky či psychicky může jedinec určité okolnosti zvládnout, aniž by s nimi měl doposud jakoukoliv zkušenost. Přesto se ovšem aktuální proces zakládání tohoto dvojího nastavení neobejde bez plá-

če nebo křiku. Potřeba udržovat si jistý díl autonomie, který byl dítěti poskytnut v matčině těle se zde narušuje a vzniká nutnost opětně ji získávat zpět, ovšem za nemalého úsilí projevovaného nesouhlasu s tím, co je dítěti poskytováno, i když jako dobře míněná péče spojená s tělesnou manipulací.

Nově se tak u dítěte může objevovat vývin k zakládání „*neurotické úzkosti*“ v pravém smyslu toho slova, neboť při opakované manipulaci a častém výskytu druhých lidí kolem sebe, může predisponovaný jedinec k těmto okolnostem zaujímat jednoduše řečeno již předem „*nervózní stanovisko*“. Zde potom mohou nastávat situace, kdy navozený pláč a křik jsou skutečnými ozvuky budoucí hysterie, která tímto způsobem reaguje, jako anticipační úzkost na okolnosti, které nejenže nenastaly, ale není k nim, z hlediska stávajících situací, v nichž se dítě vyskytuje, dána jakákoliv podmínka, která by na ně upozorňovala. Tímto se vracíme opět k již zmiňované „*očekávací úzkosti*“. I tak musí být na tomto místě jasně řečeno, že se nejedná ještě zdaleka o psychopatologii, jako spíše o vývin přecitlivělosti se znaky hypersensitivity, což jsou psychické výkony, s nimiž se dá zcela normálním způsobem úspěšně žít. „*Sklon k takovému očekávání různých neštěstí se jako charakterový rys vyskytuje u mnoha lidí, které jinak nelze označit jako nemocné a o kterých se pak prohlašuje, že jsou přehnaně úzkostliví, nebo pesimističtí*“ (Sigmund Freud, tamtéž, str. 302). Vzhledem k tomu, že se tento úzkostný stav již přímo začíná vázat na *objekty* vnějšku, sám Freud je označuje za úzkosti, kterým nechybí později nic z toho, co představují rovněž úzkosti tzv. *konversního* (tedy somatisačního) charakteru a propojují se s primárními fobiemi, tedy objekty, které *jsou subjektem určeny za vyvolavatele úzkosti*. Dětské fobie jsou v tomto ohledu běžné a mohou se vyskytovat již od nejranějších fází vývoje, kde se vědomí počíná spolupodílet na vnímané realitě. Třetí složkou štěpeného vědomí jsou dále panické

stavy, které v mimořádně koncentrované formě obsahují: stres a úzkost s výrazně silnými fyziologickými projevy, které mohou vést až do stavu omdlení. Tudíž: „*volně tékající úzkost*“ přejde do „*úzkosti vázané*“ (fobie), a po té do stavu *panické ataky*. Tento vývoj štěpeného vědomí však potřebuje svůj čas, přibližně prvního roku a půl života dítěte. Při pozdějších *interpretacích*, když už je dítě schopno mluvit, dozvídáme se celou řadu protichůdných, ambivalentních *typování*, co je vlastně spouštěčem jejich neblahého stavu, což celý posun štěpeného vědomí přibližuje asociálnímu zmnožování vnímaných představ, kterým dítě nerozumí a proto je interpretuje pouze v nahodilých souvislostech. Rovněž s touto ranou nespokojeností u predisponovaných dětí souvisí citlivější reagování na fakt, že vnější svět je nutné přijímat v jeho realitě, kde: „*Libido se ztrácí a /... / místo něho pozorujeme úzkost*“, neboť tam, kde se dítě cítilo sebejisté, alespoň ve smyslu doposud známých okolností, naopak vnější svět tento modul vnitřního uspokojení nenaplnuje a na místo něj nastavuje daleko méně vlídnou tvář, s níž se dítě musí umět vyrovnávat. Tyto okolnosti se postupně zvědomují a přibližují se u dítěte elementárnímu chápání existence, její nezvratnosti a nárokům, které si klade. „*...nedovedou povědět, z čeho vlastně mají úzkost, a spojují ji zřejmým druhotným zpracováním...*“ (Sigmund Freud, tamtéž, str. 306), což bývá nejčastěji *vytěsněním a nahrazením* (dětská hra, fixace a nutkavost). Pozorujeme tak u dítěte již v jeho stádiu těsně před plným sebezvědomením (*Já a Ty*), tj. jednoho a půl roku, že se u něj poprvé objevují zcela reálné symptomy, mající za úkol bránit nebezpečí jinak plného rozvoje takové psychické újmy, která by v případě prosazení nedovolovala normální duševní vývoj. „*Úzkost je nahrazována tvorbou symptomů*“ (tamtéž, str. 306). Tento proces probíhá i za normálně nepatologicky se vyvíjejícího života člověka, aniž by musel měnit obraz jeho osobnosti a povolávat k nutnosti řešit jeho stav

nějakými diagnostickými přístupy. Dítě má v této souvislosti ještě jednoho spontánního pomocníka, který se postupem času upravuje do sebekontrolovaných náhledů a tím je právě pláč a křik, které mu dospělí přiznávají jako přirozenou součást behaviorálních projevů, odpovídající své věkové skupině – přibližně do 12 let, výjimečně ještě v průběhu puberty.

§5. SEBEOTEVÍRÁNÍ - OBRAZOTVORNOST A JEJÍ VLIV NA AFEKT DĚTSKÉHO PLÁČE

Dítě se vždy do existenciálního prostoru odemyká prostřednictvím spontánní nálady. S touto náladou je nesen primární obraz. Společně ovlivňují jednoduchý zájem – vůli dítěte, kterému se do nastalé reality vstoupit chce nebo nechce, popřípadě z nějaké reality má potřebu (nutkání) vystoupit. Tato nálada je rozpoložením, které se nejurčitěji, než cokoliv jiného dotýká toho, co jest dáno, jako nevývratné „zde“ a „toto“. Je to trvale se odvíjející řada okamžiků, které jsou evidovány současně s vnitřním pohledem na vlastní *Já* v jeho *sebeobrazu*, stejně jako *svého těla*, jemuž se dostává prvotního založení v konfrontaci s objekty mimo sebe sama.

To, co bylo řečeno, vypovídá o subjektivním zaměření, a to, mezi tříští všeho, co je poznáváno, hledat společného jmenovatele, sjednocení, nebo-li později to, co je dáno jednotou. Tento úděl lidského myšlení se zde nachází v nehostinnosti uvědomění, nezvládajícího doposud všechny nuance přicházející z procesu poznání (vnímání) jako koncentrace impulsů bez toho, kdy mezi jednotlivými znaky mohou být učiněny rozdíly natolik markantní, aby se vnitřní *Já* mohlo stát klidným pozorovatelem vnějšku. Fysiologické napětí vycházející z neshody mezi vnímanou realitou a jejím prožíváním na sebe nedává dlouho čekat. Na jedné straně je lákadlem hra na pískovišti, na straně druhé je očekáván příchod otce ze zaměstnání. Hra je nyní pouze ukrácením času vyměřeného k čekání. Tento čas je slibem matky, že již brzy otec

přijde domů, opětovně prodloužován. Dítě reaguje podrážděností, nebo v některých případech vypojením zájmu o kontakt s realitou, upadnutím do spánku. Existenciálně: dítě projevuje rozladěnost z vyvstání nové reality, uzamyká se (upadáním do spánku) a to, oč se chtělo starat, např. pokračovat ve hře je vykolejeno z nastoupené cesty (záměru) původně hru dokončit. Nálada je tím, co dává věcem teprve možnost vyvstat, (M. Heidegger, *Bytí a čas*, str. 165-169, Praha 2006).

Pláč je v těchto případech součástí takového druhu nespokojenosti, která padá na vrub probouzejícímu se EGU. Obrazotvornost ve vztahu k nepřítomné, ale usilovně očekávané bytosti, projektuje směrem k ní otázky spojené s frustračním obsahem: „*Jestliže otec nepřichází, jsem tím vinen, nemá mne rád...?*“ Sebevztahování je proces, při kterém subjekt projektuje své Já do vnějších okolností, dogmatizuje až s paranoidními sklony svůj význam pro druhého člověka a dělá si na něj nároky. Tento složitý proces sebevylamování do soukolí interpersonálních vztahů se pro některé děti může stát procesem bolestivých fixací. Hysterisující děti provolávají při nesplněných očekáváních vůči vybraným „*objektům*“ nejhorší způsoby zklamání, nadávky, atp. Jednají tedy podle nálady a nikoliv podle požadavků racionality. A pokud racionalitu po nich v těchto případech žádáme, je to marný boj s obří dávkou emocí. Naopak naše logické důvody, směřující k tomu, aby si je dítě v takové chvíli osvojilo, vedou je ještě více k projekci nespokojenosti, pláči, křiku a všeho druhu dávání najevo nepřiměřeného zoufalství. „*Nenáviděná*“ matka je posléze potrestána i tím, že dítě padá na ulici na zem a s hysterickým křikem a teatrálností se válí třeba i v kaluži nebo bahně špíny. Jak v takové chvíli reagovat? S naprostým klidem s dítětem vyčkat, až se „*vyblázní*“, nebo „*začít křičet s ním*“. Ta druhá varianta je pro něj tak šokující, že se rázem vše obrací v humor. A co pevné objekty, v tomto případě? V žádném případě! Pláč a

křik musí zůstat svobodným projevem osobnosti. Do budoucna se bude dítě nuceno s nimi učit zacházet a pevného objetí se nejčastěji nedočká. Respekt k projevené emoci je zdravější než k jejímu potlačení přispívat jakoukoliv cestou. Utváření duchovního spojení mezi matkou a dítětem, než-li fyzické spoluúčasti na projevených emocích rovněž zakládá významnou okolnost, jakou je výchova k respektu osobnosti, nežli k jejímu chlácholení. Konečně, neznamená to, že k dítěti se máme chovat odtažitě, ale pouze s náležitou úctou. V okamžiku, kdy už nám to samo dovolí, ve fázi odcházejícího emočního napětí, může totiž v klidu, s pocitem ochrany a lásky v našem náručí, unaveno předešlým „výkonem“, např. usnout.

Obrazotvornost rozšiřuje poznání dítěte o vnitřní obsahy, toto subjektivní domýšlení reality, stejně jako nadstavuje realitu mnohým individuálním určením, které ona sama postrádá. Obrazotvornost vyostřuje oddělení *Já od světa svého okolí*. Zůstává tím tak prvotní náznaky osamocení. Představivost upevňuje to, co jest osobité v rozporu k tomu, co jest vnější a chce nutit tento vnějšek, aby se subjektu vzdal. Subjekt představivosti volá vnějšek k podvolení vlastním obrazům. To, že se po celý život bude dítě učit tento rozpor zvládat tolerancí přístupu k realitě je prozatím vzdálené jakémukoliv jeho pochopení. Nyní se může pouze zlobit, hněvat, vztekat, plakat a křičet, že to, co bylo původně jednoduché a nekonfliktní jsoucno, se zde náhle a neohlášeně vynořuje jako složité, plné rozporů a v mnoha ohledech marné pochopení smyslu. To, co je jsoucí, má tak charakter nového světa, do něhož představivost vstupuje s novými významy. Prvním významem je nutnost všechno, co bylo doposud vnímáno a poznáváno utřídít podle pravidel, která se budou shodovat nikoliv jen s „mým“ viděním světa, ale stejně tak s tím viděním, které bude sloužit k dorozumění s druhými lidmi v celém spektru interpersonálních vazeb a intersubjektivních průniků.

§6. ELEMENTÁRNÍ KOGNICE A UČENÍ. JSEM TO, CO VÍM.

Přijímání vnímaných forem vědění za současného uznání, že právě toto jest můj svět, vyplňuje zde dítě počáteční samotu, vzniklou obrazotvorností, schopností (potřebou) sebeobjektivace. Vědění uklidňuje nejistotu strachu a instinktivního reagování. Tato nová pozice však není ideálem duševní dokonalosti. Může být tímto klidem, jestliže se stane trvalou součástí vůle, dosahovat vědění k seberealizaci. Mít poznatek, který se udržuje pouze v hranicích představivosti, aniž by měl možnost sebeověřování v kontaktu s druhými lidmi a světem svého okolí, tedy sebeprosazováním, znamená dosahovat pouze k vědění pravděpodobnému. Suma takových pravděpodobností uzamčená v subjektivní představivosti se vlivem nepoužitelnosti, zátarasem nevlídnosti okolí, které nedopřává sluchu dítěti, stane frustračním tématem, na které bude nutné nějak reagovat a zaujmout postoj – *pocitem méněcennosti / komplexem méněcennosti*. Neodbytnost prosadit se v jiných souvislostech, než-li je vědění samo, se tedy zvětčí v hysterickém sbepředvádění, jež se vzdalo duchovního seberozvoje a nahradilo jej mělkou povrchností. Mnoho dětí ví víc, než jen to, jak jsou z hlediska svého chování a behaviorálních projevů vnímány svým okolím, dospělými. Netrpělivost a netolerance ke všemu, co se děje kolem dítěte, vynucování si pouze toho, co jest chtěním, vytvoří vzorec chování, který se může stát trvalou součástí obrazu osobnosti, neboť vědění samo se již natrvalo stane kritériem jeho akceptace ve veškerém sociálním bytí a tudíž fixovanou realitou k níž bude zapotřebí zaujímat postoje, manipulovat dle potřeb a zájmů.

Děti jsou, v tomto stádiu vývoje, vždy nejlepšími filosofy. Kladou otázky a jejich vytrvalost dosahuje mnohdy, pro jejich okolí, stavu nesnesitelnosti. Vůle pochopit, prosadit se a vyargumentovat své vídění věci (obrazotvornost) jsou nesený hou-

ževnatostí, která nepostrádá nic z toho, co Sigmund Freud nazývá bludem (nevývratným přesvědčením). Jeho obsah je však pozitivní, uvědomovaný, cílený. Dítě se ptá, aby zaplnilo mezeru vědění. Je to však vodopád otázek, kterým je dítě zaměstnáváno, dělá mu to dobře. *Pudové libido* se konfrontuje s *libidem intelektuálního významu*. Informace zde slouží doslova jako potrava. Aby mohlo později dojít k nejrůznějším řadám sublimací, tedy intelektuálnímu nahrazení ztrát pudového libida jeho převrácením na uspokojení v oblasti racionálního výkonu, např. v usilování o dosahování úspěchu a zejména jeho udržení, pakliže se dostaví, bude nutné, aby obrazotvornost popřela všechny rušivé momenty založených konfliktů, tedy jejich nahrazením krycími vzpomínkami.

Vedle psychických souvislostí, kterými se i jako jisté míry prožitku subjekt účastní na procesu poznání jsou to právě ty kognitivní funkce, kterými si dítě pomáhá k tomu, aby si postupující nadbytek informací třídilo. Nechová se v tomto ohledu jinak, než kdokoliv z nás. Vychází z protikladů, analogií, srovnávání všeho druhu, hledá kategorie, pod které by poznatky uložilo atp. I tento způsob třídění poznatků se jeví být intuitivní. Velkého znepokojení však doznává okamžik, kdy i přes veškerý zájem a úsilí, si toho ve výsledku pamatuje žalostně málo. Takové zjištění dostává i dítě do nehostinné situace naplněné reálně vnímanou zlobou směřovanou k sobě samému. Dokáže se významně podceňovat, nadávat si a je jen nanejvýš důležité, přistupovat v takovém okamžiku s potřebnou dávkou trpělivosti. Pláč a smutek, rozhněvanost na sebe sama, dosahují již delšího časového působení a ovlivňují mnohdy i náladu dne. Tyto „*se přelévají na hledání viníků*“, druhých osob, které „*zapříčinily to, že dítě musí jejich vlivem zažívat tato zklamání*“. Poznání a podržené vědění se stali kritériem spokojenosti / nespokojenosti, ale stejně tak kritériem výsměchu, či kritériem přecitlivělosti.

§7. UZAMYKÁNÍ A NAHRAZOVÁNÍ

Otevřenost nebo uzavřenost vůči světu svého okolí a dokonce vůči sobě samému u dítěte neodpovídá žádná z kategorií jako extravertní, introvertní, sangvinický, atletický atp. Temperament se zde vytrácí z horizontu předpojatosti. Veškerá osobní zaujatost realitou je dána pouze vůlí: *chce se mi, nechce se mi*, jsem motivován, nejsem motivován, jsem zaujatý, nejsem zaujatý, atp. To jest jediné rozpoložení, které dítě vztahuje „*k...*“. Kromě toho, v rozpoložení vůči realitě „*vnějšku*“ a realitě „*vnitřku*“ se necítím dobře, nebo naopak, cítím se povznášejícím způsobem. Jak už bylo zdůrazněno výše: „*V rozpoložení existenciálně spočívá odemykající odkázanost na svět, z něhož může vystupovat něco, co se nás týká*“. (M. Heidegger, tamtéž, str. 169) Dítě, stejně jako dospělý v podobné situaci může jednat sebeuzamčením, pohroužením se do sebe sama. Někdy je tento moment sebezavinutí doprovázen smutkem, či depresí, jindy může mít sklony k psychotismu – to jsou však již extrémní situace. Poměrně nejčastěji jsou takové stavy odmítnutí reality doprovázeny pocitem ohrožení (*Bedrohliches*). Tento pocit, který „*maluje čerty na zed*“ dostahuje k tomu, aby to, co se v něm ohlašuje, aniž by bylo skutečným, se už nyní za skutečné považovalo. Zpřítomnění budoucnosti, (což se však klidně může stát také vzhledem k minulosti) zakrývá přítomnost tou naléhavostí, kterou žije v daném okamžiku. Skutečnost je tak shledávána ve dvojím určení: *1. jako stavy věcí, a 2. jako jejich prožitky*. Prožitky reálného světa věcí, které u dítěte převažují, vkládají předmětné realitě „*personální duchovost*“. Věci nebo živočichové nejenže mají svá jména a názvy vzhledem k praktickému určení, které jim tak jako tak náleží (lžíce, pes), ale je jim antropomorfisována část lidské duše, primární empatie (pes je považován za myslícího tvora, v domě může strašit). Ale i panence nebo plyšové hračky může být dáno vyjímečné postavení např. tím, že se mu dítě svěruje. U ně-

kterých dětí můžeme pozorovat obrat v chování, když přijde nespokojenost. Původně hračka s výsadním postavením a doposud chráněná je pohozena, nebo úmyslně rozbíjena. *Přicházející subjekt*, vědomí sebe sama v takto určitém podání ukazuje na sníženou potřebu plakat a křičet. Naopak v soukromí a tichosti, pokud možno skrytě před zraky okolí odvíjí se fragment agresivity, nezvládnuté emoce uvolňované novými prostředky. Tento moment bývá nejčastěji výrazem povstání vlastního světa dítěte. Oproti minulému poukazu na nespokojenost a agresivitu projektovanou do okolí kdykoliv se to dítěti zlíbilo, je nyní brána v potaz také otázka morálnosti, *nedávat okolí důvody moje chování hodnotit*. Tímto způsobem se dítě více do své reality angažuje rozvahou, rozvrhem, i když se může jevit stále v zajetí nezvladatelných emocí. Rodič v situaci, kdy se v dětském pokojíčku hromadí polámané hračky, nebo jiné již nejsou předmětem zájmu, tak má před sebou dítě s novou osobností, člověka vyžadujícího více práva na soukromí. Samozřejmě i v tomto nastoupeném režimu dítě ještě pláče. Ovšem jeho projevy nespokojenosti doznávají více barev. Předešlý způsob komunikace, osobní příklady a celkové zázemí a přístupnost rodičů nyní určují úspěch nebo neúspěch v možnostech verbalizovat při vzájemném dialogu shodu nebo neshodu pro pochopení nutnosti vymezovat nové hranice soužití. Tento stav „*nových hrozeb*“ spočívající na pozvolném vytváření závazků jak vůbec s realitou a se sebou samým naložit, dostává nový objekt úzkosti: žít tak, aby se člověk zalíbil a byl přijat. Pocit uzamčení se pojednou začíná jevit plochým, neboť fakticky není úniku. Dítě již ve třech letech zcela konkrétně vnímá to, že vedle vlastních prožitků bude nuceno denodenně svádět zápas o autonomii a sebeidentitu, překonáváním nespočtu vnějších okolností. Konečně člověk je nespokojen nejčastěji ve svém životě právě proto, že je neustále bombardován tím, co po něm vyžaduje okolí a jak jej vytrvale vtahuje „*do své reality*“.

§8. AUTONOMIE A IDENTITA DÍTĚTE PLÁČ A NESPOKOJENOST SE SEBOU SAMÝM

Není až takovou zvláštností, že dospělí ve vztahu k dítěti zaumají postoj v němž názorově odmítají uznat jeho autonomii a právo na sebeidentitu. Dítě už v raném neonatálním stádiu tuto potřebu má. Souvisí to právě s tím, jak mocně po narození dítěti do jeho světa vstupuje a vnucuje se mu svět jeho okolí. Je v jeho schopnostech samozřejmě, se s takovou realitou vyrovnávat a má všechny předpoklady k tomu, aby se z každého podnětu učilo elementárním formám poznání a rozvíjelo tak vlastní zkušenost se světem.

Autonomie a sebeidentita jsou zásadní oblasti našeho bytí. V dospělosti je chápeme jako sebeusilování o důstojnost a naplnění toho, co je v našem zájmu a má odpovídat představě o úspěšném vedení života, za současně nutné eliminace těch prvků, které by se chtěly podílet na rušivých, zpomalujících vlivech. Dítě se naopak těmto okolnostem musí teprve učit. Nejčastěji, když je v těchto souvislostech vychováváno, podstupuje jeden vůbec z nenamahavějších procesů, kterým se bude muset zabývat rovněž potom po celý život. Jsou to *trpělivost* a *vytrvalost*, *soustředěnost* a *rozvrh* postupného dosahování cíle podle předem stanoveného postupu.

Dřívější rozlady a pocity úzkosti v této fási vývoje střídá u dítěte dopad reality v úzkém zaměření na „sebe sama“. Tam, kde se ještě *kontakt se světem svého okolí* podržoval pouze experimentálními výpady, když se dítě učilo rozpoznávat rozdíly mezi matkou, otcem, věcmi a pocity libida spojenými nejčastěji s potravou, popřípadě v rámci psychosexuálního vývoje (Freud a jeho tři stádia: *orální, anální, falické*), se pojednou objevuje potřeba všem těmto poznaným okolnostem „*vtiskovat sebe sama*“. Toto *regula essentialis – nejčistší pravidlo*, jak žít, na sebe strhává mocnou pozornost, neboť dítě se alteruje se světem svého

okolí, rozhoduje se, odemyká se pro tuto alteraci, jednoduše řečeno nějakým svým způsobem. *Autonomie* a *sebeidentita* totiž spočívají významnou měrou na platformě *spontaneity*. Aby k ní mohlo dojít, musí být všechny předešlé konflikty potlačeny, vytěsněny do nevědomí a na jejich místo musí nastoupit, opět jednoduše řečeno: *radost ze života, pozitivní přístup ke stále opakuující se realitě, ochota nacházet klady také v nudě a všednosti*. Toho všeho může být dosaženo, pokud je dítě spokojeno se sebou samým. Tedy od světa dospělých zde nenacházím na první pohled žádného rozdílu. Přesto je jich nespočet.

Předně, dítě dosahuje prvních kontaktů autonomie a sebeidentity na podkladě sobeckosti. Autonomie v tom smyslu, že např.: *dostal jsem o bonbon víc než sestra, protože maminku mám raději než otce*; sebeidentity např. tím, že: *setra mi bude závidět a tím mi dá na jevo, že jsem lepší „člověk“ než ona, protože rodiče jí budou hubovat za to, že mi závidí*. V okamžiku, kdy se situace otočí nejednou dochází k vyostřeným konfliktům doprovázených křikem, pláčem, vztekáním, vzájemným napadáním, rozbíjením věcí. Nejednen rodič se stává hrdinou, když i přes stálé konflikty mezi dětmi udrží vlastní nervy na uzdě a trpělivě jim vysvětluje, co a jak. Ano, v těchto základech je ukryto tajemství té výchovy, která své ovoce nese mnohdy teprve později, když děti v období puberty a dál dospívají a pojednou se začínají k sobě chovat přesně tak, jaké vzory viděly a byly jim současně předkládány ze strany dospělých, přístupem k nim samotným. Princip: „řeknu – udělám“, nebo: „jsem tím, co říkám“ se doposud nevytratil ze zlatých pravidel výchovy.

Když jsem v základní škole stále dokola poslouchal o J. A. Komenském, napadalo mne pouze to, že ten člověk je vinen mou nespokojeností, protože kvůli němu musím „ted“ chodit do ne příliš oblíbené školy. Když byly nedávno publikovány v latinsko-českém provedení jeho texty pod názvem: *Spisy o první filo-*

sofii (Praha, nakl. *Oikoymenh*, 2017; 765 stran), neváhal jsem ani chvíli a po zběžném nahlédnutí do obsahu jsem si je okamžitě koupil. Tím důvodem bylo uvědomění si jednoho významného momentu. Úspěch a věhlas Komenského i po staletích totiž spočívá v tom, že usiloval o klasifikaci, neboli o přesné umístování informací tak, aby sloužily poznání a byly pokud možno snadno k vyhledání. Informace a její spojení se zážitkem. Dnes běžně využívané prolínání ve výuce všech věkových skupin a samozřejmě uplatňováno v přístupech doma, v rodinách při výchově dětí, popřípadě u nejrůzněji orientovaných druhů specialisované výuky, či technik náprav poruch učení, atd. Uvádím zde tato fakta jen proto, abych zdůraznil význam upřesňování, trpělivého vysvětlování, umístování informací a poznávaného dětem v neustálé ochotě k laskavosti, v odvaze vydávat se touto cestou i přes nejrůznější nepřízně osudu. Sami jako dospělí si umíme představit, když máme zmatek v umístování informací, kolik neklidu nám taková okolnost poskytuje a jak se podepisuje na zhoršení nálady, nechuti prožívat den spokojeně. Naše autonomie a sebeidentita podstatnou měrou závisí na způsobu, jakým pracujeme s informacemi, jak jsou nám předávány, kolik praktického využití z nich můžeme zpracovat a vydat v bezprostředním uplatnění.

Jen na chvíli se začtěme do krátké ukázky: „*1. Porovná-li se jsoucno s jiným jsoucnem z hlediska místa, je výše nebo níže, více vpředu nebo více vzadu, napravo nebo nalevo, blízké nebo vzdálené. 3. Porovná-li se jsoucno s jiným jsoucnem z hlediska času, je dřívější nebo pozdější nebo současně. 3. Porovná-li se jsoucno s jiným jsoucnem z hlediska kvantity, je stejné nebo nestejné, a to zase větší nebo menší, rovné nebo nerovné atd. 4. Porovná-li se jsoucno s jiným jsoucnem z hlediska kvality, je podobné nebo nepodobné, a to zase rozdílné nebo opačné.*“ (Komenský, cit. dílo, str. 55) Nedejme se mýlit v tom ohledu, že autor hovoří filosofickým jazykem. Ve skutečnosti nás učí vzhle-

dem k zadanému tématu to nejdůležitější – stanovit a vyčerpát obsah poznávaného a naše myšlení o jedné a téže věci způsobem vymezení jejího místa ve světě. Potřebu osvojit si takovou techniku „*zacházení se světem*“ má už dítě v tom, že nám klade proud otázek, jak bylo podáno výše, se současnou neutuchající touhou zkoumat a zabývat se detaily existence. Naše každodenní přístupy tak mohou vůči dětem být jednoduše prosté a vyvstale z pouhých okolností, nebo mohou vycházet i z filosofických základů *Platóna (umění dialogu)*, *Aristotela (umění logiky)*, *Augustina (svoboda v přijímání Boha)*, *Akvinského (nepovolovat v úsilí o vědění)*, *Leonarda (obdivu krásy)*, *Descarta (uvědomovat si, že způsob myšlení vyjadřuje moji osobnost)*, atd. Jinými slovy, dějiny filosofie jsou sice plné otázek, ale jsou také plné odpovědí, neboli slov, která jinak hledáme marně. Dějiny filosofie už za nás mnohé „*vymyslely*“, stačí k nim mít jen zájem a ochotu přístupu jejich náměty si „*vyslechnout*“. Z povrchnosti přístupu, z osobní zapomenutosti na dějiny filosofie, nelze očekávat, že budou naše děti schopné vést spokojený život. Dílčí pedagogická technika, byť vyvolává sebeúžasnější dojem své dílčí platnosti, není ve srovnání s hledáním obecných základů bytí ve skutečnosti ničím a ztrácí se nakonec v labyrintu rádo by šokujících „*vynálezů*“, které tak, jako tak, za čas upadnou v zapomnění. Je zapotřebí naučit se umět vracet a znovu a znovu mít ochotu promýšlet cesty, kterými jsme prošli. Toto poctivé a namáhavé procházení dějinami myšlení, může jako jediné podtrhnout autonomii a sebeidentitu v individuálním procesu, neboli růstem k **osobnosti!** Více tak v dnešní situaci plné pocitů zmaru pláčí dospělí, kteří mají k danému tématu „*dobrou*“ odpověď: *Nikdo nás podobným způsobem nevedl.* Ano, k takovému způsobu vedení má každý člověk jen ten prostor, k němuž se rozhodne vlastním úsilím. Podstupovat onu námahu myšlení, lze pouze jako osobně intimní snahu. Tady žádné „*vnější*“ už není!

§9. ARISTOTELOVO – παθη – A NAŠE TENDENCE PROPADAT POCITŮM MARNOSTI

S postupujícím věkem se už v raném stádiu vývoje dítěte můžeme setkávat s tím, jak prožívá samotu. Má k tomu jediný prostředek: domáhat se pozornosti ke své osobě pláčem - křikem. *Aristotelés* rovněž ve své knize *Rétorika*, poukazuje k tomu, že dítě má, od nejranějších fází vstupu do naší reality potřebu *uplatnění vůle, emocí a s nimi spojených představ o tom, co by ve skutečnosti chtělo konat*. V případě oněch představ bychom spíše měli hovořit o potřebách fyziologických. Vzhledem k tomu, že dítě ještě neumí mluvit, je mu potom možnost vyhovět začasť zastřena naší neschopností. Vzniká tak u dítěte ambivalence. „*Mám potřebu, sděluji ji křikem dostatečně nahlas, ale ten, kdo je mi na blízku mi tuto potřebu ne a ne splnit. Ten člověk mi nerozumí, nemá mne rád, je to můj nepřítel.*“ Zakládá se tak pro pozdější kontakt s realitou podvědomé, a tím je anticipace horšího ve způsobech seberealizace založené na potřebě kontaktu s druhými lidmi. Patologisováno: *svět mi nerozumí, za nic nestojím*. Možná je zde nebezpečí, že bychom mohli propadnout kouzlu širokých zobecňování. Zůstaňme proto pouze u těchto závěrů a nerozšiřujme okruh neověřených soudů.

Παθη – pathé, pathos (usedlost v mravním určení, stálost mravů, přísnost nařízení, atd.); tedy tento pojem již od řeckých myslitelů zaznamenává svoji životaschopnost v souvislosti s etikou, s nutným momentem sebereflexe postupně si uvědomujícím nevyhnutelnost určitého dodržování pravidel, jimž se nelze vyhnout. Pouhé provolávání potřeb nemůže vydžet jako celoživotní filosofie. Odtud na dítě dopadá onen *pathos*, *upadání do pocitů marnosti*, *jestliže mu není vyhovováno, ale vnucováno s přídomek*, že právě takový přístup a chápání okolností je odpovídající něčemu, jako je obecný zájem. Těmto složitostem *pathosu* dítě nemůže rozumět. Může se vůči němu pouze vymezovat všelijak

projevovaným odporem, pláčem, křikem. *Patetickým* je potom takové chápání světa a nás samotných, jestliže se více než k životu člověk přiklání tomu, aby přemýšlel o smrti a přítomnost nechával pronikat poukazy k ní. Rovněž v tomto ohledu máme prostor k pozorování toho, jak dítě vnímá smrt. Po počátečním vzplanutí smutku, že se již s blízkým nikdy neshledá a porovnání těchto poznatků s pohádkovými příběhy, začne přicházet na to, že smrt se týká nějakým vzdáleným způsobem také jeho samotného (samotné). Vzdáleným proto, že ještě plně nepochopilo život. Ovšem s přicházejícím přiblížením se této skutečnosti a přesto v potřebě udžet smrt v dostatečné vzdálenosti, začne se dítě obávat o život svých blízkých, popřípadě se začne obávat o život psa, kočky, křečka... Tímto sebevytěšňujícím procesem z řádu života a smrti, podporovaným zvýšenou fantasií, přesílenou asociačním proudem myšlenek a otázek na toto téma, potřebuje si *odžít smrt* v odpovědích a za přítomnosti těch, kteří mu poskytují ochranu, bezpečí, lásku. Tedy rovněž smrt a nikoliv jen život, by se měla stávat v rodinách společným tématem a má-li dítě potřebu melancholie, splínu, či tendenci k plačtivosti ji nějakým způsobem projektovat do rozhovoru, mělo by mu být vyhověnu s plnou vážností, s níž ono samo k jeho zpracování přistupuje. A *s trochou patetismu řečeno*, kvalita života je taková, s jakou vnitřní výbavou přistupujeme ke své vlastní konečnosti. Rovněž to, že si děti mohou hrát na pohřeb, ať už je zesnulým kdokoliv, nás patrně také nepřekvapuje. Touto hrou je předně vytváření řádu, postupu rozloučení, odbytí emocí, aby se reálný život mohl žít se svědomím, že jsme pro toho, kdo zemřel, při jeho poslední cestě udělali tolik, aby nás netížilo svědomí z toho, že jsme vůči němu (ní) něco odbyli. V metafysickém podání se spirituálním pozadím to potom znamená, eliminovat nebezpečí nechat se strašit duchy zemřelých. Pohádky a filmové příběhy, romány jsou vsutku plné těchto situací a tvoří jeden z archety-

pálních vzorů zvládnání života. Tedy, naplňování mravnosti v odpovědnosti vůči žijícím, nemocným, umírajícím a zemřelým lidem v našem okolí.

§10. ZPĚT K PSYCHOANALÝSE. CESTY VÝVOJE VĚDOMÍ O SOBĚ SAMÉM V SOUHRNU POCITŮ VYVOLÁVAJÍCÍCH POTŘEBU DĚTSKÉHO PLÁČE A KŘIKU

Dotkli jsme se významných momentů podílejících se na raném i pozdějším nutkání stav psychické krize u dětí řešit pláčem nebo křikem. Pokusili jsme se dát odpovědi na to, proč se tak děje. Výsledkem je tedy popis podnětů a situací, které k takovému duševnímu rozpoložení vedou. V souhrnu nám z předešlých zjištění plyne, že dítě si adaptačním způsobem, jehož jednou součástí pláč a křik nutně jsou, rovněž další fakt, a to, že dítě se vyladujícím způsobem takto vyrovnává rovněž s mohutnými vnitřními silami, jakými jsou: *Já*, *Nad-Já* a *Ono*, a to právě v souhrnu oněch symptomových exposé, jimiž se projevuje v behaviorálním programu takového chování, které pro jeho okolí znamená rozpoznatelnost předpokládaných důvodů s nimiž k takovému výrazu dochází. Řečeno freudovskou rétorikou, dítě se, vylamováno z prostředí matčina těla a postupně se od něj věkem vzdalující nechce smířit s tím, že by mělo přijít právě o tento *princip slasti*. Nutnost postarat se o příjem slasti např. potravou, sáním mléka, vyvolaná pohnutkou hladu a později i potřebou fyzické blízkosti matky, kombinuje hned dvě okolnosti, které je nutné sladovat pod jeden princip. Sama tělesná a psychická slast, jako nasycení a fyzická blízkost matky, stejně jako na druhé straně uspokojení z řady impulsů vycházející např. ze hry, laskání, mluvení na dítě, tvoří později jednotu, která se stane předmětem vyššího zájmu, jakým je např. uznání sociální skupinou a potřeba toto uznání, akceptaci podržet, či pečovat o ni morálními hledisky, způsobem komunikace, nekonfliktností, atp. Co se odehrává

mimo tyto principy slasti je rozpoznáváno jako málo účelné nebo dokonce ne-smysluplné. Konečně, důkazem toho je, proč chtějí lidé tak často trávit společné chvíle u jídla a pití, sdružovat se právě tímto způsobem. Dokonce chybí-li podobný způsob trávení volného času, vede také u dospělých jedinců k frustracím různého druhu a jejich nespokojenost s kvalitou života může nabývat až neurocistně depresivních rozměrů. Člověk tedy již od narození a patrně i poslední týdny v matčině těle většinu toho, co žije, tak na úrovni vyhodnocování těch impulsů a jejich přínosů, které splňují, nebo nesplňují dodávku principu slasti.

Nejtěžším momentem v tomto zvládnání přínosů z principu slasti je *vstupování reality*, která vůči principu slasti staví hráze. Sama realita se vymezuje vůči principu slasti jako soběstačný fenomén. Proto tento *princip reality* bude vždy tak trochu nenáviděn, neboť *principu slasti* ubírá na jeho možnosti být vždy součástí prožitků. Principu reality bude pokaždé nutné vyhovět přednostně, neboť princip slasti ke svému stanovení a uplatnění potřebuje předešlé zvládnutí principu reality. Proto se princip slasti, touha po jeho dosažení stává mnohdy předmětem i rané závislosti, chtít např. pouze určitý druh pokrmu s vyloučením těch, které něco jako slast nepřináší, nebo u těch pokrmů, které tuto slast přináší, samozřejmě již v době kojení, některé děti nerozpoznávají, když jim už objem mléka postačuje a sají jej tak dlouho, až daný nadbytečný objem mléka zvrátí. V těchto chvílích můžeme nejednou na dítěti pozorovat značné pohoršení neklidem, opětným vyhledáváním bradavky a činěním tento pokus znovu a znovu. Děti v této fázi a s tímto průběhem kojení odstavěné od matčina prsu, i když jsou nasycené a mohlo by se očekávat, že budou spokojeně trávit nebo i spát, naopak pláčou a dávají všelijak i zrychlenou gestikulací na jevo zklamání z toho, že v sání mléka jim bylo znemožněno pokračovat. Princip reality se u těchto dětí neoddělil ještě od principu slasti, tyto naopak

splývají a vytváří tak paradox situace. Odělit princip slasti od principu reality nějakou dobu dítěti trvá. Mnohý pláč a křik je proto výsledkem nepochopení jejich výskytu a podněcujícího vlivu na duševní procesy.

Ještě jiná okolnost vede dítě k pláči a křiku ze vztahu a křížení principu slasti a principu reality: je to jejich rozdíl v tom, k čemu se oba principy, každý zvlášť, váže. Princip reality nutí směřovat ke všemu, co je vpředu a vně, princip slasti opakovat a vracet se, a zabývat se vším, co je uvnitř, v subjektu. Přesto si v pozdějších letech mohou vyměnit místa a slast může být nacházena pouze v tom co jest vně a realita zase naopak ve všem, co se ve vnímajícím subjektu odehrává (pocity, představy, aj.).

Zde je vlastní jádro složitosti celého lidského bytí a netýká se pouze dětského pláče a křiku. I dospělý člověk může být pohlcen svými emocemi natolik, že mu nakonec nezbývá než uvolnit jejich přetlat pláčem nebo křikem, popřípadě motorickou inervací, která vše doprovází (vyz výše první až třetí paragraf), např. útočností směrem k věcem, jejich rozbíjením. Ale o tom již byla řeč. To co nás v tuto chvíli zajímá je předně fakt, že třetím jmenovatelem je tzv. *Ono*, tedy jakýsi nevědomý, nemorální původce většiny našich selhání, který si podržuje své výsadní *právo* nekontrolovaného sebeprosazování. Nutkavost takové potřeby jde daleko za hranice morálnosti a vůbec jakékoliv vůle či možnosti se na svém aktivním uplatňování podílet racionálním způsobem. Jestliže se dítě vyvíjí od pudové závislosti směrem k inteligenci, je tzv. *Ono* trpkou součástí takového vývoje. Pouze s věkem můžeme pozorovat na dítěti, jak od tzv. *Ono* odpadávají nánosy *potřebnosti* a rozum hledá lepší způsoby, jak se chovat tam, kde žádost, princip slasti na sebe strhává pozornost právě z pozice prosazovaného *Ono*. Jen si to zkusme představit, moralizujete dítěti tím, co už jste mu a za kolik peněz koupili, ale dítě stojí s křikem zarytě u výlohy a vaše dobré snahy jednoduše se-

lhávají. Ano, dítě pozoruje hračku, která mu má splnit libidinózní záměr, zažívat hru *právě s touto hračkou*, hru, která je již postavená na tom, že se v ní dítě seberealizuje. To je v zásadě nejtěsnější moment setkání principu slasti s principem reality. A vy se je pokoušíte svému dítěti násilím oddělit, ještě k tomu výčitkou na něco takového, jako že nebudete mít peníze na brambory. Samozřejmě hračku dítěti z výchovných důvodů nekoupíte, ale je to za cenu, kdy budete chvíli nenáviděni, a to s takovou intenzitou, kterou si umíte jen málo kdy představit.

Princip slasti (libido) si mocným způsobem vynucuje pozornost opakováním a stálým přivrátím pozornosti k tomu, co se má stát jeho naplněním. Podvědomé snížení přístupu k „libidinózním“ impulsům dítě, ale i dospělého člověka značně zneklidňuje. Stává se proto často, že tyto impulsy má nahradit princip reality, s nímž je potom zacházeno způsobem, jako by oním principem slasti byla sama. Realita však onen princip slasti může naplnit pouze částečně. Je jen jeho obdobou a nikoliv principem slasti samotným. Pakliže se princip reality stal jedinou složkou, skrze kterou dítě nebo dospělí může svého principu slasti dosáhnout, jen stěží je z oněch realitou nabízených principů slasti zcela ukojen. Podstupuje proto, potom, nekonečnou řadu pokusů, dosáhnout onoho maximálního ukojení, kterého se mu však plně prozatím nedostává. Tím se vyvine některý z obsedantně kompulsivních modelů vedoucí k dosahování něčeho jako pocitu slasti, jehož pokud zde není dosaženo zcela, tak alespoň nekonečnou řadou pokusů. Tím se ovšem oklikou opět dostáváme k tomu, že jednou z náhrad slasti je její projekce ve fantasmii, dokonce v iluzi, kde mohou a mnohdy hrají důležité místo sexuálně laděné pohnutky. Dětská onanie je toho důkazem, i když prozatím postrádá všechny znaky pozdějších, doprovodných a pro samu slast nutných fenoménů. Přesto je důležitou součástí našeho tématu, neboť pro dosahování genderového ujasnění znamená současně

dosažení na první metu, na které se bude princip slasti a princip reality rozcházet, aby už jednou pro vždy zůstaly takto oddělené. Dítě nebude ještě rozladěno k pláči nebo křiku z toho, že se mu v rámci požadavku sexuálního výkonu, jakým je onanie nedostává této možnosti z kontaktu s osobou druhého nebo stejného pohlaví, ale bude takovou situaci řešit bezděčně náhodným kontaktem s vlastními genitáliemi, navozováním dráždivými pohyby pocitu slasti, *jejich náznaky* a tím si odbývat tuto prvotní zkušenost ze sexuálně pudového zaměření. Zvědomování této nové „autonomie“ posouvá dítě k tomu, aby si lépe uvědomovalo pohlavní rozdíly a jak už bylo jednou řečeno, také v principu zvědomování prohloubilo znalosti, které mu lépe osvětlí rozdíly mezi ženami a muži, všech věkových kategorií. Rovněž z tohoto poznatku již dítě lépe vyhodnocuje sebe samo.

Tímto způsobem dosažené Já (jsem), má opět dalšího jmenovatele, a tím je dle Sigmunda Freuda *Ichtrieb (Jáský pud)*. Jeho úkolem je za všech okolností se udržovat v odstupu od všeho kolem sebe, kolem svého Já. Dítě si zde uvědomuje prvotní náznaky toho, že existuje tělesně i duševně. A dále, uvědomuje si poprvé, že se všichni a všechno kolem něj stává předmětem jeho zájmu právě proto, že v sobě podržuje (podržují) cosi svého, jiného ode mne samotného (*vnější svět je plný Ne-Já*, J. G. Fichte). Svět je vyplněn individuacemi (jsoucný) všeho druhu. Tíseň která je v dítěti takto vyvolaná se tak stává součástí opozičního vzdoru, neboť abych se z tolika neznámých, ale reálně evidovaných existencialit nezbláznil, tak jednoduše budu proti nim vystupovat se vší rozhodností. Musím přeci zachovat svoji autonomii a svoji sebeidentitu. A nadto, k těmto poznatkům ještě přistupuje onen dříve zmiňovaný problém postupného odemykání k vědomí o mé vlastní konečnosti, o tom, že vedle života existuje smrt. V tomto částečném opakování a podtrhávání důležitých míst z předcházejících paragrafů, určujeme jen těsnější významy.

§11. DYNAMIKA DVOU PROTICHŮDNÝCH FUNKCÍ – VĚDOMÍ A NEVĚDOMÍ

Dynamický vztah mezi vědomím a nevědomím samozřejmě neskonal proto, že jsme se jím od úvodních paragrafů blíže nezabývali. Situace je taková, že vědomí a nevědomí postupem vývoje prohlubují svoji brázdou a dynamiku protikladu. Určili jsme, společně s Freudem, že dochází vlivem nároků, které na dítě realita má, ke štěpení vědomí: na to, co jest vytěsněno a zasunuto do nevědomí a na to, co jest vědomím podržováno, evidováno a díky němu dítěti také zpřístupňováno jako vnímaná realita sama. Ovšem to, co jsme popsali v předcházejícím paragrafu nám stejně tak vstupuje do tématu, který zde právě otevíráme. Jde totiž o konkrétní vztah dvou protichůdných sil, jimž se lze bránit pouze podvolením, vývojovým zpracováním, nebo popřením a vytěsněním. Jedná se o: *oidipový konflikt* a jeho vztahové přesahy, stejně jako o tzv. „*konstituční bisexualitu individua*“.

„Zjednodušený případ se u dítěte mužského pohlaví utváří takto: Velmi brzy dochází u něho ve vztahu k matce k objektivnímu obsazení, které začíná u mateřského prsu a je typickým příkladem objektivní volby opěrného typu; otec se chlapec zmocňuje prostřednictvím identifikace. Oba vztahy nějakou dobu existují vedle sebe, až pak zesílením sexuálních tužeb vztahujících se na matku a zjištěním, že otec je těmito tužbám na překážku, vzniká oidipovský komplex. Identifikace s otcem dostává nyní nepřátelské zabarvení, obrací se v přání otce odstranit, aby ho chlapec u matky nahradil. Od té chvíle je vztah k otci ambivalentní, zdá se, jakoby se takto projevila ambivalence, která je v identifikaci obsažena od začátku. Ambivalentní postoj k otci a výlučně něžná tendence zaměřující se na matku jako na objekt charakterisující u chlapce obsah jednoduchého, pozitivního oidipovského komplexu.“ (S. Freud, *Já a Ono*, Spisy XIII., str. 205) To, co nám tento citát odhaluje v souvislosti s dynamikou nevědomí je před-

ně fakt, že jedním ze zásadních zápasů, které dítě prošlo autoerotickým obdobím vede je zápas o pohlavní a interpersonální identitu. Není se co divit, když chlapec nebo děvče projektují nenávisť, či nadměrný stud i s ambivalencí prvotní zamilovanosti k jedinci opačného pohlaví stejné věkové kategorie. Tento něžný cit je u dětí běžně známý. Jenže jsou zde zbrzdňující síly, které to, co nebylo odbyto v klasickém objektním vztahu směrem k rodičům a jako prvotní zamilovanost, přetrvává pouze krátkou chvíli, pojednou propukne ve svůj opak. „*Při likvidaci oidipovského komplexu se chlapec musí objektního obsazení matky vzdát. Na jeho místo může nastoupit dvojí, buďto identifikace s matkou, nebo zesílení identifikace s otcem. Poslední vyústění pokládáme za normálnější, dovoluje, aby něžný vztah k matce byl do jisté míry uchován. Šlo by tedy o to, že zánikem oidipovského komplexu se upevnilo chlapcovo mužství. Zcela obdobně může oidipovský postoj děvčátka vyústit v zesílení identifikace s matkou (nebo ve vytvoření takové identifikace), která ustálí ženskou povahu dítěte.*“ (S. Freud, *tamtéž*) V tomto ohledu Freud předešlé výroky nadto doprovází významným poznatkem: „*Zdá se tedy, že vyústění oidipovské situace v identifikaci s otcem nebo s matkou závisí u obou pohlaví na relativní síle ženské a mužské dispozice. Toto je právě jeden ze způsobů jak se do osudů oidipovského komplexu vměšuje bisexualita.*“ (Tamtéž)

To, co jsme právě načetli, tedy opět jednoznačně dokazuje, že naše vědomí se neustále nachází v pozici štěpení, a to nejen na dva postřehující výkony, ale dokonce na tři. Ale hlavně se zde dozvídáme, že vědomí a jeho schopnost štěpení je dynamické, aktivní a nikoliv nějaké statické a nudné dělení, s nímž po jeho ustavení prostě už nelze nic dělat. Tvárnost našeho vědomí ve své dynamice, nám tak umožňuje dosahovat poměrně úspěšné psychoanalytické výkony. Ty spočívají v tom, působit tak, aby se *založené konflikty nestávaly předmětem utrpení*, spočívajícím

na ulpívavosti v místech, kde se vědomí musí proti své vůli s nimi, s jejich fragmenty setkávat a odolávat jim cestou modifikace v symptomovém jednání, neboť jeho zásadním, behaviorálně - fyziologickým výrazem je nutkavost k plačtivosti, odvíjená z pozadí sebelítosti nad nezvládnutými impulsy nezpracovaného oidipovského komplexu.

§ 12. ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA

Člověk je od narození citovou bytostí. Dítě odolává realitě všelijakými úskoky. Někdy je to hra, jindy zaujatost interaktivní formou učení, potom třeba jen pozorováním letícího ptáka nebo hrabající myši. Ve všech případech se jeho vnímání týká rovněž toho, že pozorované jevy prosevá emotivitou. Na otázku, zda je zaujatost pozorovaným předmětem nějakou emotivní záležitostí, lze odpovědět ano, ale vůle sledovat takovou „událost“, princip pozornosti zde mají své prvenství. Tendence emotivitu stavět jako realitu mnohdy v představách laiků převažuje. V každém případě, realita a emotivita si způsobem, jakým je člověk už jako dítě k jejich reflexi nastaven, hledá svůj díl homeostázy, neboli harmonického zpracování. Dítě tak samo od sebe hledá vyrovnanost obou mnohdy konfliktních fenoménů vlastní psychiky, např. tím, že prostě vypne pozornost a přechází k jinému typu činnosti.

Fysiologie pláče je zřejmá již z toho, jak k němu přistupovali James s Langem: „*Nepláčeme protože cítíme lítost, ale cítíme lítost, protože pláčeme.*“ Pláč člověk více *přepadává* a je více spojen s podvědomě nevědomými impulsy. Dobrý herec je schopen u sebe na jeviště během divadelního představení vyvolat pláč v ten nejdůležitější moment, kdy je zapotřebí v divákovi evokovat emotivní sílu příběhu. Často od herců slýchávám, že je k tomu „*přinutí*“ vzpomínka na nějakou událost z dětství. Pláč máme zafixovaný jako *archetyp smutku*. Kolik uměleckých děl obsahuje alegorii pláče a jsou dokonce oslavou života, jako např. při některých vyobrazeních Kristova ukřížování.

Určením, že pláč je výhradně záležitostí dětí a v dospělém životě již nemá míti místa, ubližujeme si paradoxně tím, že se v neodbyté hysterii chováme jako děti.

© Adamec Jiří

PROČ DĚTI PLÁČOU?
**Psychoanalýza behaviorálních projevů
člověka v neonatálním období vývoje**

Adamec Jiří - Filosofický seminář - Katedra teorie
Neprodejný výtisk.
2017
A6, 100 výtisků